

YİTİRDİKLERİMİZ

Aleksandra Taybanovna TIBIKOVA

(1935-2020)

Rysbek Alimov*

“Âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir” diye bir söz var; kimilerine göre bir atasözü, kimilerine göre bir hadis, kimilerine göre de bir özdeyiş olan bu sözün kaynağı ne olursa olsun, mecazi bir anlatımla işaret ettiği çarpıcı doğru insanı derin düşüncelere sevk ediyor.

27 Haziran 2020’de, Sibiryâ Türkolojisinin en önemli isimlerinden Aleksandra Tıbkova’yı kaybettiğimizi öğrendiğimde yukarıdaki bu hikmetli sözü bir kez daha hatırladım. Gerçekten de bir bilginin aramızdan ayrılışı yalnızca onun yaşamının son bul-

* Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, alimoff@gmail.com

ması değil, onun bildiği, gördüğü, tanıdığı ve anladığı bir devrin de kaybolup gitmesidir.

Dağlık Altay Devlet Üniversitesi Altay Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi, Prof. Dr. Aleksandra Tıbıkova ile tanışmamız; 2008’de İ. Nevskaya, M. Erdal ve (aynı zamanda Aleksandra hanımın kızı olan) L. Tıbıkova’nın ortaklaşa yürüttüğü *Dağlık Altay Eski Türk Yazıtlarının Belgelenmesi ve Betimlenmesi* projesi kapsamında Dağlık Altay’da düzenledikleri ve bizlerin de katılma onuruna nail olduğumuz sempozyum ve araştırma gezisi sırasında olmuştu. Ağırladığı diğer yabancı misafirlere Rusça hitap ederken Kırgız kökenli olmamdan dolayı benimle hep ana dilinde konuşmuştu. Diğer misafirlere kıyasla bana çok daha samimi ve sıcak davrandığını hatırlıyorum. Sonra kendisiyle bizzat görüşme fırsatı bulamadıysam da bana hep kızı Larisa Tıbıkova aracılığıyla selam yollar, beni unutmadığını iletirdi. Türkolojinin birçok büyük çınarının belki de son kez ve bir ev ortamındaymışçasına sıcak, samimi ve keyifli bir ortamda buluştuğu söz konusu araştırma gezisinin üzerimdeki tarif edilemeyecek kadar güzel ve müspet etkisi hâlâ sürüyor. O geziye katılan birçok isim, maalesef, Aleksandra Hanım gibi yakın zamanda aramızdan ayrılmış bulunmaktadır: Vladimir Kubarev (1946-2011), Fahime Hisamova (1936-2018), Semih Tezcan (1943-2017), Dmitriy Nasilov (1935-2017) ve Volker Rybatzki (1957-2018). Hepsi huzur içinde uyusunlar.

Aleksandra Tıbıkova 26 Temmuz 1935’te Sovyetler Birliği’nin Rusya Federasyonu’na bağlı Dağlık Altay Özerk Vilayetinin Onguday ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Tayban, Stalin’in 1935-1938 arasındaki baskılarına kurban gitmiş ve annesi tarafından tek başına büyütülmüştür.

A. Tıbıkova 1957’de Dağlık Altay Pedagoji Enstitüsü (şimdiki Dağlık Altay Devlet Üniversitesi) Filoloji fakültesini bitirdikten sonra Ust’-Kan ilçesine bağlı Yakonur köyü okulunda Altay Dili ve Edebiyatı ve Rus Dili ve Edebiyatı öğretmenini olarak çalışır. 1961’de Moskova’da SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsünde doktora eğitimine başlar ve 1964’te ünlü Türkolog N. A. Baskakov’un danışmanlığında “Altaycadaki Birleşik Fiiller” başlıklı tezini başarıyla savunur. Doktora eğitiminin ardından Gorno-Altaysk’a dönen A. Tıbıkova burada Dağlık Altay Tarih,

Dil ve Edebiyat Araştırmaları Enstitüsünde bilimsel faaliyetine başlar. Günümüzde S. Surazakov Altaistik Enstitüsü adını taşıyan bu kurumda A. Tıbıkova 40 yıldan fazla emek verir. 1989'da A. Tıbıkova "Altaycada Basit Cümlelerin Yapısal-Anlamsal Özellikleri" başlıklı doçentlik tezini savunur. 1991'de bu tezini "Altaycanın Sentaksı Üzerine Araştırmalar - Basit Cümle" başlığıyla kitaplaştırır. Bilimsel çalışmalarına Altaycadaki birleşik fiillerin tipolojisini konusuyla başlayan A. Tıbıkova daha sonra özelde Altayca, genelde ise bütün Türk dillerini ilgilendiren konularda çağdaş dilbilimsel yaklaşımı benimsemiş, özellikle birleşik fiil, yüklem tipolojisi, basit ve birleşik cümle sentaksı alanlarında birçok yeniliğe imza atmıştır.

A. Tıbıkova hayatı boyunca ana dilinin kullanım alanının genişletilmesi için takdire şayan gayretler sergilemiş ve Altaycanın bir edebi ve ölçünlü dil olarak işlevsellik kazanması, Altaycanın öğretilmesi ve Altayca imla meseleleri alanlarında da çığır açmış ve Dağlık Altaylı bilim insanlarına öncülük etmiştir. 1990-1993'te Dağlık Altay Öğretmen Enstitüsü'nde Altay ve Rus Dilleri bölümünde bölüm başkanlığı yapmış, aynı zamanda Altay Cumhuriyeti Eğitim, Bilim ve Gençlik Politikası Bakanlığı Bilirkişilik Komisyonu'nu yönetmiştir. Bu yıllarda değişen siyasi ve ekonomik koşullar doğrultusunda orta ve yükseköğretimde Altay dili alanındaki birçok ders kitabına yazarlık ve editörlük yapmıştır. 1993'te Dağlık Altay Pedagoji Enstitüsü Dağlık Altay Devlet Üniversitesine dönüştürüldüğünde kendisinde Altay Dili ve Edebiyatı Bölümünde profesörlük görevi teklif edilir. Burada çok sayıda öğrenci yetiştiren A. Tıbıkova aynı zamanda "Rusya Federasyonu Halklarının Dilleri" adında doktora seviyesinde yeni bir filolojik alanın tesis edilmesine öncülük eder.

A. Tıbıkova 100'e yakın eserin yazarı olmasının yanı sıra çalışmaları Rusya Federasyonu başta olmak üzere birçok ülkedeki bilimsel süreli yayınlarda yayımlanmıştır. A. Tıbıkova Altaylı kadınlar arasında doktora payesi ve profesör unvanı alan ilk kadındır, aynı zamanda hayatı boyunca mensubu olduğu halkın dilinin, tarihinin ve kültürünün gelişmesi için "gündüz oturmadan gece uyumadan" çalışan örnek bir insandır.

Başta kızı Larisa Tıbıkova olmak üzere tüm Altaylılara başsağlığı dilerim. Merhumenin ruhu huzur içinde uysun.

Başlıca Bilimsel Çalışmaları

Kitapları

1. *Slojniye glagoli v altayskom yazıke* [=Altaycada Birleşik Fiiller], Gorno-Altaysk, 1966.
2. *Altay tildiñ punktuatsiyazı* [= Altaycanın Noktalama Kuralları], Gorno-Altaysk, 1976.
3. *Orfografiya i punktuatsiya altayskogo yazıka* [= Altaycanın İmla ve Noktalama Kuralları], Gorno-Altaysk, 1976.
4. *Ggagol'niye skazyemye v altayskom yazıke* [= Altaycada Fiil Yüklemleri], Gorno-Altaysk, 1989.
5. *İssledovaniya po sintaksisu altayskogo yazıka. Prostoye predlojeniye* [= Altaycanın Sentaksı Üzerine Araştırmalar. Basit Cümle], Novosibirsk, 1991.
6. *Altayskiy yazık. Uçebnik dlya 8-9 klassov* [=Altayca. 8-9 sınıflar için ders kitabı], Gorno-Altaysk, 1993.

7. *Morfemniy slovar altayskogo yazıka* [= Altaycının Biçimbirimler Sözlüğü], (G. Wood, K. Piyantinova, L. Tıbıkova iler birlikte, Gorno-Altaysk, 2005.
8. *Oslojyonnoye predlojeniyeye v altayskom yazıka* [= Altaycada Birleşik Cümle], Novosibirsk, 2009.
9. *İzbranniye trudi. Teoritiçeskiye voprosı Altayskogo yazıkoznaniya* [= Seçilmiş Eserler. Altay Dilbiliminin Teorik Meseleleri], Gorno-Altaysk, 2010.

Makaleleri

1. Sostavniye glagoli v altayskom yazıke, *Problemi fonologii, morfologii, sintaksisa i leksiki*, Moskva, 1966, s. 68-74.
2. O nedostatoçnom glagole e- v altayskom yazıke, *Sistema i urovni yazıka*, Moskva: nauka, 1967, s. 28-38.
3. Ob usoverşestvovanii i unifikatsii alfavita altayskogo yazıka, *Voprosı usoverşenstvovaniya alfavitov tyurkskih yazıkov*, Moskva: Nauka, 1972, s. 41-49.
4. Nekotoriye voprosı frazeologii altayskogo yazıka, *Yazıkoznaniye. Tezısı dokladov i soobşçeniy III Vsesoyuznoy tyurkologiçeskiy konferentsii*, Taşkent: Fan, 1980, s. 205-2010.
5. O dialektah altayskogo yazıka, *Voprosı izuçeniya altayskogo yazıka* (ed. M. Çumakayeva), Gorno-Altaysk: 1981, s. 60-86.
6. Sintaksiçeskiye funkstii infinitivnoy formı v altayskom yazıke, *Yazıki narodov Sibiri. Grammatiçeskiye İ ssledovaniya*, Novosibirsk, 1991, s. 22-32.
7. Proishojdeniye altayskoy pis'mennosti i sovremenniy etnokul'turniy protsess, *Yazık i Kul'tura Altaytsev, Sbornik Nauçnih Trudov*, Gorno-Altaysk, 1993 s. 14-22.
8. Problemi altayskogo yazıka, *Materialı po istorii i kul'ture Respubliki Altay*, Gorno-Altaysk, 1994, s. 102-110.
9. Yazıkovaya situatsiya v Respublike Altay (po materialam altayskogo yazıka), *Altay i Rossiya 240 let. Materialı k Nauçnoy*

Konferentsii 30-21 maya 1996, Çast 3, Gorno-Altaysk, 1996, s. 3-6.

10. Problemi odnorodnih skazuyemih v altayskom yazıke, *Altayskaya Filologiya*, Gorno-Altaysk, 2001, s. 61-75.
11. K probleme frazeologizmov v altayskom yazıke, *Altayskaya Filologiya*, Gorno-Altaysk, 2001, s. 144-157.
12. Odnorodniye predlojeniya v altayskom yazıke, *Teoritiçeskiye Voprosı Altayskoy Grammatiki*, Gorno-Altaysk, 2002, s. 45-60.
13. O liçnih imenah altaytsev, *Dialog kultur w nowej Europie: historia, literatura, jezyk* (ed. Komorowska et all), Szczecin, 2003, s. 369-402.
14. O kategorii modal'nosti v altayskom yazıke, *Filologiya i Çelovek*, 2009, 1/1, s. 47-60.
15. Altaysko-russkiye yazıkovıye kontaktı, *Yazıki i literaturi Gornogo Altaya. Mejdunarodny yejegodnik 2011*, Gorno-Altaysk, 2011, s. 10-15.

Altay Cumhuriyeti – Pazırık Bölgesi - 2009